

EN MYSTISK STEN I FLADE KIRKES MUR

af KJELD TØRSEN NØR

I OPTEGNELSER af degnen *Herlov Dalhoff* i Hvirring, som døde 1792, har museumsinspektør Olaf Olsen fundet nedenstående meddelelse:¹⁾

"I Fladde Kirke - Mur, en Kirke på Morsøe, opbyggt af store Kampe-Steen, har ieg, da ieg besøgte Stedets Præst, min gamle Skole-Camerat Hr. Thyge Jespersen, læst denne udhugne Gravskrift:

*Her hviler Frøken Kotte,
Hende biider hverken Muus eller Rotte.
Hun er født paa Mors.
Jesus Christus Kors!"*

Denne mærkelige indskrift er ikke mere til at finde, og den omtales ikke i andre kilder. Ordlyden er påfaldende. Selv om der kendes andre gravskrifter, som man nu finder smagløse og komiske, er dette vers dog langt under lavmålet, og man fristes til at tro, at verset er inspireret af de komiske, satiriske gravskrifter på vers, som var yndede på Dalhoffs tid, og som Johan Herman Wessel var en mester i at skrive. Men Dalhoffs øvrige optegnelser tyder ikke på, at han var nogen Wessel, eller at gravskriften er at forstå som en spøg.

Ser man nu nøjere på hans meddelelse, er der flere ting, der falder i øjnene.

Først siger Dalhoff, at indskriften står *"i Fladde Kirke-Muur"*. Ordet *kirkemur* må her som ellers være brugt om murens ydre dele, yderfladen. Hvis indskriften havde stået på murens inderflade, ville han sikkert have brugt den almindelige betegnelse *"på kirkevæggen"*. Og det at indskriften står *i muren*, (i selve muren), synes at betyde, at den står på en af murens kvadre og ikke på en senere indmuret gravsten.

Det ville da også være et ret enestående tilfælde, om der i en romansk kvaderstensmurs ydre var indmuret en så meget yngre sten, og meget yngre måtte den efter indskriftens ordlyd at dømmes være, for det første fordi den er på rimede vers, og sådanne gravskrifter blev først almindelige i 1700'erne, og dernæst fordi sproget er dansk, og endda et ret nyt dansk, nærmest fra 1700'erne. Ordet *frøken* var f.eks. ikke gammelt i sproget dengang.

Hvis indskriften nu skulle være fra 1700'erne, skulle den være indhugget ikke så mange år før Dalhoff skrev sin optegnelse, og den omtalte *frøken Kottes* navn skulle vel da være kendt endnu på Dalhoffs tid. Men ingen andre mundtlige eller skriftlige overleveringer om hende synes at eksistere, og hendes begravelse er da heller ikke omtalt i Flade kirkebøger, der begynder 1688.

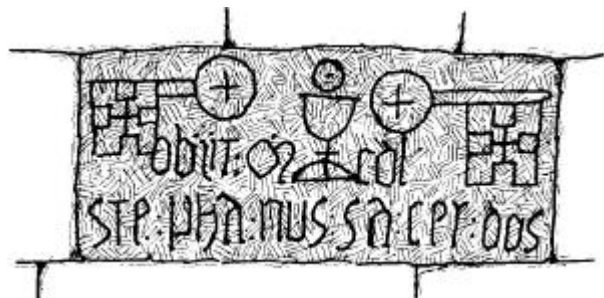
I pastor H. F. Vesterboes beskrivelse af kirken 1862 i kirkeprotokollen er indskriften ikke nævnt.

Alt dette ser gådefuldt ud, og en løsning på gåden synes at være svær at finde.

Den mulighed kunne imidlertid tænkes, at *stenen er der endnu*, men at degnen har læst indskriften helt forkert.

Der har til alle tider været videbegærlige folk, som absolut vil tolke enhver indskrift, de støder på, jo ivrigere jo vanskeligere indskriften er at læse, og som udfolder megen skarpsindighed og fantasi for at få en fuldstændig tekst frem. Mener man først, at man har fået fat i enkelte forståelige ord, er man som tryllebundet og helmer ikke, før man har fået presset en mening ind i resten, selv om man - måske ubevidst - tager fantasien lidt rigelig til hjælp og synes at se noget, der slet ikke er, og ser bort fra enkeltheder, der ikke rigtig passer i ens tolkning. Måske falder man endog for fristelsen til at udfylde med "manglende" ord efter skøn. Et afskrækkende eksempel er den tydning, en af vore berømte videnskabsmænd gav af den lange "runeindskrift" i Runamo i Sverige. Det viste sig siden, at det drejede sig om naturlige revner. Og går det sådan med det grønne træ, hvordan skal det så gå med det tørre, d.v.s. lægfolk, der forsøger sig.

Lad os derfor følge med degnen Dalhoff på hans vandring omkring Flade kirkemur. Der sidder i muren nogle billedsten, som nok kan fange opmærksomheden. Sådanne billedsten har naturligvis en betydning, men ofte er den glemt, og ofte knytter folks fantasi da stenenes figurer sammen med sagn. Således er det gået med de to menneskehoveder af sten²⁾, der nu sidder på vestgavlen. Et sagn³⁾ knytter dem til en jomfru og til hendes bejler. som i skinsyge dræbte hende i en dal, hvor der da vældede en kilde frem. Folk kaldte den *Mærgols kilde*⁴⁾, et navn, som præster og andre fine folk "forbedrede" til "St. Margrethes kilde"⁵⁾, og den blev meget søgt som lægedomskilde⁶⁾. På en anden sten er der ridset en hånd i en ring, og hånden er straks ud mod noget, der ligner et rigsæble. Nu mener man, at figurerne forestiller Guds hånd, der velsignende strækkes ud mod Jordens kreds⁷⁾, mens andre tolkninger er forsøgt⁸⁾. Hvad degnen har tænkt ved dette billede, har han ikke fortalt, og et solur og to romanske gravsten nævner han heller ikke.

Stefanusstenen i Flade kirkes mur

² Afbildet i DK, s. 983.

³ Beretning i kirkens protokol, skrevet ca. 1858 af pastor H. F. Vesterbye, gengivet i FSH, s. 93.

⁴ FSH, s. 92 f.

⁵ FSH, s. 93 f.

⁶ FSH, s. 92 ff.

⁷ DK, s. 984.

¹ Af degnen Herlov Dalhoffs optegnelser 1769-91, udg. af Sigurd Elkjær i Aarb. Stifts Aarb. XXI, 1928. 5. 190. Indskriften også gengivet i FSH, s. 51.

Disse stens figurer kunne imidlertid inspirere ham til at beskæftige sig nøjere med en mærkelig sten i sydmuren, en kvadersten som de øvrige kirken er bygget af, men både med figurer og bogstaver.

Der er ikke mere nogen tvivl om, hvordan indskriften skal læses⁹). Der står med minuskler:¹⁰)

1450 døde præsten Stephan).

Den indridsede figur i midten må være en alterkalk, og ringen ovenover er sikkert et alterbrød. Ved begge sider er indridset en stor liggende nøgle, og alle figurerne må hentyde til præstens embede.

Vi forestiller os nu, at degnen Dalhoff står foran denne sten. De gammeldags bogstaver er han ikke rigtig fortrolig med, og da de ikke er særlig dybt huggede og står i ujævn, noget broget og kornet granit, er de vanskelige at læse, især hvis belysningen ikke rammer stenen fra siden. Da kan nogle streger være så utydelige, at man kun kan se dem, hvis man ved, de skal være der, og omvendt kan enkeltheder i stenens struktur minde om streger.

Han prøver nu at finde noget med mening i. Måske træffer han ordet *obiit*, hvori o'et går sammen med den ene nøgle; *biit*, det kunne være noget med *biide* på "moderne" dansk. Og bagefter er der en klump med en lang hale (m'et), som ligner en *mus eller rotte*, og så må det vel være sådan et dyr, der bider eller ikke bider. Der må så også være en genstand for en sådan handling, og det må

obiit: m - cdl

ste : p̄ha : nus : sa : cer : ðos

vel være den afdøde, som så nok er nævnt først. Men hvor? Jo, kirken har jo en del billedsten, hvis figurer betyder noget, så det kan vel være en figur, der antyder, hvem der er begravet her, og i midten af stenen finder han da også et noget barnligt billede af en dame (alterkalken og brødet), åbenbart en fornem dame, siden hun har fået en sådan sten. Meningen må være: Her hviler frøken . . . Hendes navn? Det er nok det, der står til højre for hende; der står vist *cot* (cdl), og sandelig, det rimer næsten på *rotte*. Kunne være forkortet, en slags jysk. Altså på dansk: Her hviler frøken Kotte.

Meningen med næste linje må vel være, at hun nu ikke skal være bange for mus og rotter mere, at de ikke bider hende. Sådan noget som:

Hende bider hverken mus eller rotte.

Det ligner jo virkelig noget, og glad og stolt går han videre med den spændende opgave. Næste linje. Første ord er ikke til at læse. Eller står der *ste*. Det er jo på jysk *sted*, sikkert fødested. Bagefter står der da vist også *paa mos* (pha:nus), og *Mos* kalder de indfødte jo deres ø Morsøe. Altså er meningen:

Hun er født på Mors.

Sidste ord i linjen. Der kunne stå *cos* (dos), og det rimer jo på *mos*, så det betyder sikkert *kors* og er altså også jysk. Ordet foran kan læses som *chr* (cer) og betyder naturligvis *Christus*. Bogstaverne foran igen må jo nok så være en forkortelse for *Iesus*. Man må tilgive de gamle, der ikke var så stive udi orthographien. Og så er teksten tydet som en rigtig gravskrift på vers, hvis mening på ordentlig dansk må være:

Her hviler Frøken Kotte,

Hende biider hverken Muus eller Rotte.

Hun er født på Mors.

Iesus Christus Kors!

Om degnen nu netop i denne rækkefølge er nået frem til sin tydning, er usikkert. Muligvis har han også læst "ordet" efter "damen" som *rot* - rotte, hvad der passer særdeles godt, men indebærer, at damens navn må være symboliseret i figuren ovenover (nøglen). Da damens navn i hans beretning imidlertid er et på jysk lidet anstændigt ord¹¹), skal denne mulighed ikke uddybes her, men den kunne, da degnen sikkert ikke har været helt uvidende om den slags gloser, antyde, at hans gengivelse af indskriften er blevet til under et anfald af lystig overgivenhed og altså alligevel er en spøg, som blot var for god til at glemmes.

Noter

DK - Danmarks Kirker, Tisted Amt.

FSH - Chr. Søndergaard: Flade Sogns Historie, Nykøbing 1930.

Fb. - H. F. Feilberg: Ordbog over jyske almu esmål.

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1965, side 125-130).

⁸ FSH, s. 43 f.

⁹ DK, s. 990, afbildning s. 991.

¹⁰ En slags "små bogstaver".

¹¹ Fb., II, 282.